

2) What treatment *may* we provide to a dying patient?

Mishnah Avodah Zarah 2:2 (27a)

We may allow [heathens] to heal us when the healing relates to money, but not personal healing...

Talmud Bavli Avodah Zarah 27a-b

What is 'healing relating to money' and what is 'personal healing'?... 'Healing relating to money' refers to one's cattle [i.e., 'money'=property], and 'personal healing' refers to one's own body...

Rava said in the name of R. Yochanan, and some say R. Hisda in the name of R. Yochanan: In the case where it is unclear whether [the patient] will live or die, we may not allow them to heal; but if he will certainly die, we may allow them to heal. 'If he will [certainly] die'? Surely there is still momentary life [to be considered]! We are not concerned for [the potential loss of] momentary life. From where do we learn that we're not concerned for [the potential loss of] momentary life? The scripture states: If we say: we will enter into the city, then the famine is in the city, and we shall die there [II Kings 7:4] — but isn't there momentary life [which they might forfeit]! This implies that the momentary life is not to be considered.

An objection was raised [from a beraita]:

One may not do business with sectarians, nor may one be healed by them even if one is risking only momentary life. It once happened to Ben Dama the son of R. Ishmael's sister that he was bitten by a serpent and Jacob of Kefar Sekania came to heal him, but R. Ishmael did not let him. Whereupon Ben Dama said, "My brother R. Ishmael, let him, so that I may be healed by him, and I will even cite a verse from the Torah that he is to be permitted"; but he did not manage to complete his statement, when his soul departed and he died. Whereupon R. Ishmael exclaimed: "Fortunate are you Ben Dama, for you were pure in body and your soul likewise left you in purity; nor have you transgressed the words of your colleagues, who have said, He who breaks through a fence, a serpent shall bite him [Ecc. 10:8]."

Sectarianism is different [than paganism] for it entices, and one [having dealings with sectarians] may be drawn after them.

[Regarding that which was] said: "Nor have you transgressed the words of your colleagues, who have said, He who breaks through a fence, a serpent shall bite him"—but a serpent did indeed sting him! [The verse refers to] the 'serpent bite' of the Rabbis, which [is worse than a normal serpent's bite in that] it can never be cured. Now, what is it that Ben Dama might have said? "He shall live by them" [Lev. 18:5], but not die by them. And [how would] R. Ishmael [have responded]? This notion applies only when in private, but not in public; for it has been taught:

משנה עבודה זרה ב:ב (כז).

מתרפאין מהן ריפוי ממון אבל לא ריפוי נפשות...

תלמוד בבלי עבודה זרה (כז:).

מאי ריפוי ממון ומאי ריפוי נפשות? ... ריפוי ממון – בהמתו, ריפוי נפשות – גופיה...

אמר רבא אמר ר' יוחנן, ואמרי לה אמר רב חסדא אמר ר' יוחנן: ספק חי ספק מת – אין מתרפאין מהן; ודאי מת – מתרפאין מהן. מת? האיכא חיי שעה! לחיי שעה לא חיישין. ומנא תימרא דלחיי שעה לא חיישין? דכתיב: "אם אמרנו נבוא העיר והרעב בעיר ומתנו שם" [מלכים ב' ז:ד] – והאיכא חיי שעה? אלא לאו, לחיי שעה לא חיישין.

מיתבי:

לא ישא ויתן אדם עם המינין, ואין מתרפאין מהן אפילו לחיי שעה. מעשה בבן דמא בן אחותו של ר' ישמעאל שהכישו נחש ובא יעקב איש כפר סכניא לרפאותו ולא הניחו ר' ישמעאל, וא"ל ר' ישמעאל: אחי הנח לו וארפא ממנו ואני אביא מקרא מן התורה שהוא מותר; ולא הספיק לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתו ומת. קרא עליו ר' ישמעאל: אשריך בן דמא שגופך טהור ויצתה נשמתך בטהרה ולא עברת על דברי חביריך שהיו אומרים: "ופורץ גדר ישכנו נחש" [קהלת י:ח]

שאני מינות דמשכא, דאתי למימשך בתרייהו. אמר מר: 'לא עברת על דברי חביריך שהיו אומרים ופורץ גדר ישכנו נחש' – איהו נמי חויא טרקיה! חויא דרבנן, דלית ליה אסותא כלל. ומאי הוה ליה למימר? "וחי בהם" [ויקרא יח:ה] – ולא שימות בהם. ור' ישמעאל? הני מילי בצינעא אבל בפרהסיא לא, דתניא:

R. Ishmael used to say: Whence can we deduce that if they say to one, "Worship the idol and you won't be killed," that he may worship it so as not to be killed? Because Scripture says: He shall live by them, but not die by them. You might take this to mean even in public, therefore Scripture says: And you shall not profane my holy name [Lev. 22:32].

היה רבי ישמעאל אומר מנין שאם אומרים לו לאדם עבוד עבודת כוכבים ואל תהרג שיעבוד ואל יהרג? תלמוד לומר: "וחי בהם" – ולא שימות בהם. יכול אפילו בפרהסיא, תלמוד לומר: "ולא תחללו את שם קדשי" [ויקרא כב:לב].

Responsa Iggerot Moshe Yoreh Deah 2:58

On the issue of potentially dangerous operations for which the chance of recovery is less than 50%, but without which it's certain that [the patient] will die within a short time, it's true that I agreed to permit them as our friend R. Yosef Eliyahu Henkin told you. And the reason is that [the only thing at stake] is 'momentary life' — that perhaps [the patient] will die sooner from the operation than he would have otherwise, and it's stated explicitly in *Avodah Zarah* 27b [that] "...we are not concerned [for the potential loss of] momentary life." And see Rashi, [who explains that] the "idolater will [almost] certainly kill him" — which is why in a case where [the patient] might live or might die it's forbidden to seek treatment from [idolaters] since the chance that he will die by [seeking treatment from the idolater] is much greater than 50%; but even so, when [the patient] will certainly die and [the only thing at stake] is 'momentary life,' it's permitted to seek treatment from an idolater — even though it's close to certain that he will kill him — because of the slight chance that he will heal him...

And it must be so based on the *gemara*, which brings a proof from the verse, "If we enter the city, there is famine in the city and we will die there," which is why it was permissible for them to cast themselves [on the mercy of] the Aramean camp even though it was much more likely that they would be killed [by the Arameans]. We see from here that we are not concerned with [the potential loss of] 'momentary life' even if salvation is a distant possibility, and it's much more likely that [one] will be killed...

Talmud Bavli Sanhedrin 84b

We learned: He who strikes his father or his mother is liable only if he wounds them... The scholars asked: May a son let blood for his father? R. Matna ruled: "You shall love your neighbour as yourself". R. Dimi b. Hinena said: [The Torah states,] "He who smites a beast, he shall restore it: and he that smites a man, he shall be put to death": just as one who strikes an animal to heal it isn't liable for damage, so if one wounds a man to heal him he's not liable.

Rashi ibid., s.v. "Ve-ahavta"

"You shall love your neighbor as yourself": One is prohibited from doing to others only that which one wouldn't want done to oneself.

שו"ת אגרות משה יורה דעה ב:נח

בדבר הניתוחים שיש בהו ספק סכנה וספק הרפואה הוא פחות משקול אבל בלא הניתוח הוא ודאי שימות במשך זמן קצר שהסכמתי להתיר כאשר אמר לכתר"ה ידידנו הגאון מוהר"ר יוסף אליהו הענקין שליט"א, הוא אמת. והטעם שהרי כל הנידון הוא בשביל חיי שעה שאולי ימות תחלה ע"י הניתוח מכפי שהיה מת בלא זה והרי מפורש בע"ז דף כ"ז אמר רבה א"ר יוחנן ואמרי לה אר' חסדא אר"י ודאי מת מתרפאין מהן לחיי שעה לא חיישינן, ועיין ברש"י ד"ה ספק דעבו"ם ודאי קטיל ליה דלכן בספק חי ספק מת אין מתרפאין מהן משום דעבו"ם לחשש מיתה הוא יותר מספק השקול הרבה, ומ"מ כשודאי מת ונוגע לחיי שעה לא חיישינן ומותר להתרפאות מעבו"ם אף שהוא קרוב לודאי שיקטלנו משום ספק הקטן דשמא ירפאנו...

וכן מוכרח מגמ' [ע"ז דף כ"ז] שהביא ראיה מדכתיב אם אמרו נבוא העיר והרעב בעיר ומתנו שם דלכן היה מותר להם ליפול אל מחנה ארם אף שודאי יותר קרוב במלחמה שימיתום אלמא דלחיי שעה לא חיישינן אף כשהצלה הוא בספק רחוק ויותר קרוב שיהרגום תיכף...

תלמוד בבלי סנהדרין (פד):

תנן: המכה אביו ואמו אינו חייב עד שיעשה בהן חבורה... איבעיא להו: בן מהו שיקיז דם לאביו? רב מתנא אמר: "ואהבת לרעך כמוך". רב דימי בר חנינא אמר: "מכה אדם... ומכה בהמה..." – מה בהמה לרפואה פטור, אף מכה אדם לרפואה פטור.

רש"י שם ד"ה "ואהבת"

"ואהבת לרעך כמוך": לא הוזהרו ישראל מלעשות לחבריהם אלא דבר שאינו חפץ לעשות לעצמו.

R. Shlomo Zalman Auerbach, *Assia* vol. 59-60, p. 46

Since physical pain is very difficult for a person... it makes sense to say that one must take pity on him and try to lessen his suffering... particularly since it's possible that intense pains weaken and damage him more than medications. If the person is conscious, it seems to me that one must inform him [about giving him analgesics] since in any case he knows his own situation. But it seems to me that even if he is unaware, we nonetheless find in Rashi on Sanhedrin 84b: "You shall love your neighbor as yourself": One is prohibited from doing to others only that which one wouldn't want done to oneself." For in this situation, any patient wishes to lessen his pain even if it harms him, and since this is the case, we may assume that it is to his benefit.

Obviously all this is only where one's intention is to lessen the pain, and that which [analgesics] are likely to hasten his death is akin to an undesired *pesik reishei* [double effect] (though I use this term only rhetorically). We also find in a number of places in the Talmud regarding many practices that border on being dangerous, and even so, since people engage in them, we say "nowadays 'God protects fools' [Ps. 116:6]". And since most patients [received pain medication], it's possible that this principle would apply here as well, and we are required to relieve [their] pain, and God will have mercy.

Nishmat Avraham, Yoreh Deah §339

R. Shlomo Zalman Auerbach also told me that it's permitted to give morphine and the like to an end-stage patient when it's needed in order to relieve his pains, even if it is likely to hasten his death, on the condition that the purpose of the treatment is solely to relieve his pain and suffering. And this is only when his life is not necessarily shortened by any individual injection, but rather only by the aggregate of all the injections...

ר' שלמה זלמן אורבך, *אסיא* נט-ס, עמ' 46

הואיל וייסורים קשים מאד לאדם... מסתבר שצריכים לרחם על החולה ולהקל עליו את סבלו ולהשקיט במעט את הכאבים, ובפרט דגם אפשר שכאבים חזקים מחלישים ומזיקים לאדם יותר מהתרופות. אך אם החולה הוא בהכרה חושבני שצריכים להודיע לו על כך אם הוא בלא"ה יודע את מצבו. אך אפי' אם אינו יודע, מ"מ מציין בגמ' סנהדרין פ"ד ע"ב ועיי"ש ברש"י שכתב: ואהבת לרעך כמוך, לא הוזהרו ישראל מלעשות לחבריהם אלא דבר שאינו חפץ לעשות לעצמו עכ"ל. ובנדון זה שלפנינו הרי כל חולה מבקש ומתחנן להשקיט הכאבים ואע"פ שזה מזיק. וכיון שכן גם מסתמא אגן סהדי דניחא לו.

כמובן דכל זה דווקא אלא באופן שהכוונה היא אך ורק להשקטת הכאבים, ומזה שזה עלול לקרב קיצו הוא כעין פסיק רישא דלא ניחא לו (כוונתי בהזכרת הענין של פס"ר היא רק על דרך המליצה). גם מציין בש"ס בכמה מקומות על הרבה דרכים שהם ממש קרוב לסכנה ואפי"ה כיון דנהוג עלמא לעשות כן אמרינן "והאידינא שומר פתאים ד". וכיון שדרך של כל החולים הוא בכך יתכן דשייך שפיר לומר דבר זה גם בנד"ד וצריכים שפיר להשקיט הכאבים, וד' ירחם.

נשמת אברהם, יו"ד סי' שלט

...עוד א"ל הגרש"ז אויערבאך שליט"א: שמותר ליתן מורפיום וכדומה לחולה הגוסס כשה חיוני כדי לשכך את הכאבים, אף שידוע שיש חשש שזה עלול לקרב את מיתתו, וזאת בתנאי שמטרת הטיפול הינה אך ורק לשכך את כאביו וסבלו. וכל זה כשאין כל זריקה וזריקה בפני עצמה מקצרת חיי החולה בהכרח אלא מבין רבות מתקצרים חיייו...